

Aby rozpocząć lekturę,
kliknij na taki przycisk ,
który da ci pełny dostęp do spisu treści książki.

Jeśli chcesz połączyć się z Portem Wydawniczym
LITERATURA.NET.PL
kliknij na logo poniżej.

ERNEST BRYLL

Rzecz listopadowa

Tower Press 2000

Copyright by Tower Press, Gdańsk 2000

O S O B Y

PIERWSZY
DRUGI
STARY POETA
OBCY
DAMA
MĘŻCZYŻNA I
MĘŻCZYŻNA II
MĘŻCZYŻNA III
KOBIEȚA
REŻYSER
ASYSTENT
PIOSENKARKA
MŁODY PROZAIK
ARTYSTA Z BULDOGIEM
MATKA PANA M.ŁODEGO
OJCIEC PANNY MŁODEJ
DZIENNIKARKA
DZIEWCZYNA
DZIEWCZYNA I

DZIEWCZYNA II
DZIEWCZYNA III
CHŁOPAK
PANNA MŁODA
PAN MŁODY
KUPLECISTA I
KUPLECISTA II
KUPLECISTA III
KUPLECISTA IV
PRZECHODZEŃ I
PRZECHODZEŃ II
PRZECHODZEŃ III
PRZECHODZEŃ IV
PRZECHODZEŃ V
PAN I
PAN II
PAN III
KOBIEȚA
KANALARZ

PROLOG

Wieczór zaduszkowy. Płomyki świec, bełkot wędrującego tłumu.

PIERWSZY

Jest u nas w kraju jedno święto takie,
Kiedy się rozumieją Polacy z Polakiem;
Jakby grom suchy nagle nad głową im błysnął,
ogniem uderzył w ślepią i z mózgow wycisnął
ostatnią kroplę myśli.

DRUGI

Tak bardzo scedzoną
od krwi i potu tak bardzo czerwoną,
że z wody przeszła w płomień, że przecieka
przez wszystkie zdrady, głupoty...

PIERWSZY

Z daleka
patrzac, jak się krzątamy, jak świeczki i wieńce
układamy z namysłem, jak nam nagle ręce
różowieją od światła zapalek, jak czyste
są twarze nasze, jakie w oczach bystre
światółka skaczą – myślałbyś, że więcej
zrozumieliśmy, niż można wyczytać
z naszych nagrobków.

DRUGI

A tu tylko tyle
światółka w myśli, ile na mogile
pełgania świeczek.
Zgasną, no i kwita
na rok z nauką historii prawdziwej...
(gasi świeczkę)
Czasami jeszcze jaki sprawiedliwy

zakrzyczy, żeby trawy pielić... Albo stawić
pomnik...

My zawsze chętnie postawimy
na grzbiecie naszych dziejów jeszcze jeden
[kamień...

Chętnie pomnikiem nowym zawalimy
to gorejące wciąż głupoty znamię...

PIERWSZY

I groby wypielimy, myśli zapalimy,
by je jak świecek zdmuchnąć przy cmentarnej
[bramie.

(gasi swoją świecę)

AKT I

Scena I

Brama cmentarna. Jej szerokie ramiona chwieją się potrącane wiatrem, skrzypią... Rozwierają się na gęste rojowisko świateł. Obok muru cmentarnego stragany z tym, co się zawsze sprzedaje w Polsce na Dzień Umarłych. Chorągiewki czarne i w barwach narodowych, kwiaty papierowe i ogromne białe chryzantemy, świece, wieńce... Dalej – jak to w zwyczaju u nas – stragan zajmujący się posileniem ciała. Będą tam pyzy gorące, kielbasa z musztardą, piwo i nielegalnie – w butelkach od oranżady sprzedawana wódka.

STARY POETA

(pokazując stojącemu obok Obcemu owe błyski świateł w rozwarciu bramy)

To jest to właśnie, co trzeba zobaczyć,
żeby napisać w Anglii reportaż. Na świecie
– poza Meksykiem może – nikt nie znajdzie tego
umiłowania martwych, które tak się plecie
z jarmarkiem żywych. Kto by mógł wytrzymać
to przeludnienie na cmentarzach, trupy,
co do dziś jeszcze pod skórą Warszawy
czekają znalezienia?

Tak, dzisiaj czytałem
wołając o śniadanie... Bo u was tak długo
smażą jajka na szynce, że człowiek ambitny
może nauczyć się polskiego. Nawet
to opisałem we wspomnieniu ładnie...
Dla czytelnika będzie już znajome
– jak wasze jajka, szynka – od razu odgadnie,
z jakich to równin reportaż...

Wreszcie
przyniesiono śniadanie. Służba wciąż niedbała,
jak to w piaszczystych krajach, kawą mi zalała
całą gazetę... Gdzieś w jakich kanałach
odnaleziono kości, gdzie tam ziemia zmiękła?...
Chciałbym sfotografować.

DZIEWCZYNA

Tam ulica pękła
jak źle zarosła blizna. Poszarpane brzegi
asfaltu otworzyły jamę. W niej szeregi
– jakby na musztrę... Błoto, przegniłe gałgany...

STARY POETA

To był powstańczy szpital zasypany...
Zrobimy fotografię... Pan dobrze rozumie
bruki Warszawy...

DAMA

Pan po polsku umie,
jakby pan jeszcze dzieckiem podbierał
[w Łazienkach
kasztany na trawniku... Ale reportaże
nie powinny być gorzkie. Lepiej o sukienkach
napisać... Pan poprosi, to panu pokażę,
jakie kolana mają warszawianki,
cieplutkie i okrągłe...
Wszyscy wciąż cmentarze,
pomniki oglądają. A ja kocham modę
– chcę zapomnieć, jak było. Czasami nad wodę
w Łazienkach pójde. Wszystko zbudowane,
jakby nie znało ognia. Szczerby po pociskach
tak uładzone i tak zamazane
– że niby Tomasz możesz każdą ścianę
niewiernie obmacywać i oglądać z bliska,
a krwi nie wysmakujesz.

DZIEWCZYNA

Tam, pod swym kasztanem
mama zasiada wymyślać – co modne
panie obnosić będą po naszej Warszawie...
Więc proszę się poprawić.

OBCY

Zaraz się poprawię.
Dla reportaży moich zawsze niezawodne
było to połączenie życia z nicością.
O, w mglistej,
niejasnej mojej Anglii lubią takie czyste,
takie przeciwne, że aż ćwiekiem zbite..

STARY POETA
... Jak krzyż...

OBCY
Skontrastowane, gdzie się prawda z mitem,
gdzie się głupota z mądrym parzy, gdzie jak
szukasz, hukasz ... Pamiętam, jak kiedyś
[w lesie
[w Gangesie
zachciało mi się pławić.
Woda bystra, żywa
niosła martwe popioły... Zwyczajna i święta,
brudna i zmywająca grzechy... Niepojęta
i krystaliczna – tak o niej pisałem
patrząc, jak popiół w niej płynie i ginie...

DAMA
Pan pił tę wodę?

OBCY
Nigdy nie chleptałem
z cudzego źródła. Czytelnik w Londynie
nie lubi tego...
Anglik może badać,
może wędrować, cuda opowiadać,
ale pić takiej wody nigdy nie powinien...

S c e n a 2

Nadal mur cmentarny – tyle że teraz najważniejszy jest dla nas ten stragan, gdzie odpoczywa się po zadusznej żałości. Na ławkach siedzą pojedając kielbasę i popijając z butelek po oranżadzie mężczyźni.

MEŹCZYŻNA I
Dobranoc. Dzisiaj więc już nie będziem pili.
Niech anioł snu otoczy nasze główki biedne,
i żeby się nie wyśniło, cośmy tu mówili...

MEŹCZYŻNA II
Dobranoc... Biała łuna nad cmentarzem rzednie...

MEŹCZYZNA III

Dobrze jest powspominać, jak nas kolbą bili,
jakeśmy brukiew zmarzłą pożerali,
jak nam najdroższych naszych po świecie zgnoili...

MEŹCZYZNA II

Dobranoc... Przecie zostaliśmy cali...
Jakoś tam się trzymamy...

MEŹCZYZNA I

Rodziny też mamy...

MEŹCZYZNA III

Pozrastały się złamane kości...
Dlatego, choć raz w roku u cmentarnej bramy
Lubimy spotkać się i o młodości
pogadać...

MEŹCZYZNA I

Jaką mamy – taką wspominamy...

OBCY

Polacy zawsze grzeczni są dla gości,
niech więc panowie przez chwilę pozują
z kiełbasą czy butelką w dłoni...
O, panowie czują
tak wiele... Żeby jeszcze w mojej fotografii
pokazać wasze oczy podcienione,
twarze, co kiedyś, przed laty zdrętwiały...
Proszę pochylić głowy. Guildenstern potrafi
w najpospolitszym znaleźć piętno dawnej chwały...
Tak, ten kabanos jak szpada złamana
zabłyśnie na mym zdjęciu. Butelka jak granat...
Pan rzucił takie butle na czołgi?

MEŹCZYZNA I

Z przymusem
ciskaliśmy na Woli butle z spirytusem,
bo zabrakło benzyny...

OBCY

Ach, Polacy czyny

najwyższe lekceważą!
MĘŻCZYŻNA III
Widać, że pan z gliny
innej chce być lepiony niż my. Pan z Anglii, co?

OBCY
To się rozumie. To widać.

MĘŻCZYŻNA III
Jasne. Niech pan mi powie, dlaczego u was
sowa jest córką piekarza?

OBCY
Sowa?

MĘŻCZYŻNA III
I dlaczego u was ludzie mają płetwy między palcami...

OBCY
(rozcapierzając dłonie)
Tego nie widzę.

MĘŻCZYŻNA III
To widać, pan nie jest prawdziwym Anglikiem
I ten nos jakiś taki mazowiecki...

OBCY
Dlaczego Anglicy mają mieć płetwy między palcami?

MĘŻCZYŻNA II
Dlatego, że żyją w wodzie.

MĘŻCZYŻNA I
Wyrażajmy się ściśle i logicznie. Nie w wodzie, ale we mgłę.

DZIEWCZYNA
Ale mgła jest z wody. Czyli woda z mgły.

MĘŻCZYŻNA II
Pan ma nos taki wyraźnie swojski. Nasz. Rodzimy.

Czy pan czasem nie chodził do szkoły po piasku...

OBCY

Po jakim piasku?

DZIEWCZYNA

No, jak to u nas. Piaski, równina, laski...

DAMA

Kochanie, pan jest naszym gościem...

MĘŻCZYŻNA I

Dlatego właśnie pozwoliliśmy mu na fotografię biesiady bohaterów. Czy mamy jeszcze włożyć konfederatki?

OBCY

A to byłoby doskonale!

MĘŻCZYŻNA II

A może lepiej zdjęcie przy grobie przyjaciela?

OBCY

Jeszcze lepiej, jeszcze lepiej...

MĘŻCZYŻNA III

A może przy grobie przyjaciela, który był poetą?

STARY POETA

Nie lubię, jak się żartuje z gości i z poezji.

MĘŻCZYŻNA II

To nie my żartujemy. To poezja żartuje z nas.

OBCY

(pilnie notując)

Jak to?

MĘŻCZYŻNA II

A tak. Leży tam jeden polski poeta. Krytycy mówią, że gdyby pisał dalej, toby stworzył tak dobre wiersze jak Słowacki...

STARY POETA
No i co w tym dziwnego?

MĘŻCZYŻNA II
Nic. Tylko by tych wierszy w Polsce ani czytali, ani wydawali. Tak jak było ze Słowackim.

STARY POETA
Pan bardzo przykro żartujesz...

MĘŻCZYŻNA II
Nie, tylko uważam, że my, Polacy, jesteśmy zawsze tacy sami.
Trzeba to naszemu gościowi udowodnić...

OBCY
O, chętnie, chętnie...

STARY POETA
W takim razie żegnam.

OBCY
Spotkamy się na weselu. Tak, na weselu, to interesujące,
dziś na weselu...

MĘŻCZYŻNA II
No widzi pan.
(nachylając się konfidencjonalnie)
Na pewno pan stąd *(podaje mu butelkę)*.

MĘŻCZYŻNA I
No, proszę się ładnie przyznać.

OBCY
Nie *(pije)*.

MĘŻCZYŻNA II
A jednak my wiemy...

OBCY
Nigdy... (*pije*)

MĘŻCZYŻNA III
A jednak, jednak... Ten nosek nadwiślański,
płetw też braknie... No jednak, jednak...Może
troszeczkę...

OBCY
W żadnym wypadku...
(*pije długo z butelki, potem milcząc zmagając się ze swoją tajemnicą*)
Tak, jestem z Kołomyi, ale zawsze od młodości...
Jak Józef Conrad-Korzeniowski...

MĘŻCZYŻNI
No widzisz, widzisz, po co się było wypierać.

S c e n a 3

Ogromne drzewo rosnące w kącie cmentarza. Na jego konarach siedzi dwóch już nam znanych panów – Pierwszy i Drugi. Ubrani we fraki, zawieszani gdzieś w gałęziach przypominają dwie wielkie, typowe, swojskie, mazowieckie wrony. Mężczyźni i Obcy podchodzą pod drzewo. Nasze wrony zaczynają swoją kwestię, odczytując ją jakby z folderów, przewodników, jakiś dziwnych, trzymany w szponach baedekerów.

PIERWSZY
W każdej naszej rodzinie paru rozstrzelanych...

DRUGI
Ktoś przy pniu szubienicy, ktoś tego domacał,
co się nie mieści w rozdział baedekera...

PIERWSZY
Niewdzięczna turystyka. Zamiast Koloseum
odłamek miski, nadpalona decha,
plama na ścianie...

DRUGI
Trzeba by pieniędzy.

PIERWSZY

Okładki kolorowej, dowcipnego kina,
przez suszę protokołów.
(po namyśle)
Fachowca z Florencji...

DRUGI

Niechaj doprawia to surowe mięcho...

PIERWSZY

Wymyśli zupkę, gdzie by i smród brukwi
i popiół można dodać...

DRUGI

Bo czego się wstydzić,
jeśli zrobione smaczno, jeśli podrażniło
wszystkich, co zjadą tutaj nagle się uzalić.

PIERWSZY

Potem przyłatać nasz kawałek pola
bo brzucha Europy...

DRUGI

Do brzucha Europy?

PIERWSZY

Ciągle zostajemy
po przedpokojach suplementów.

DRUGI

W śmieciach...

PIERWSZY

Gdzie się walają czaszki – tak jak rozstrzelane
– niezdatne medytacjom duńskich królewiczów...

MĘŻCZYŻNA II

Tu jest najlepsze miejsce. Można zobaczyć, czego
naprawdę trzeba do pięknego opisu miasta...

OBCY
Bohaterskiego miasta...

MĘŻCZYŻNA II
A tak, tak. Czasami człowiek tak się zamyśli, że
mu obcy muszą o tym bohaterstwie przypominać...

OBCY
My pamiętamy. Wszak siedziałem dzień i noc przy
radiu. Nie mogliśmy jeść, nie mogliśmy pić...

MĘŻCZYŻNA I
Teraz wiem, dlaczego tak słabiutko nam pomagaliście...

OBCY
Polacy nazbyt lubią gorzkie i niepotrzebne żarty.
Jako dziennikarz wiele rzeczy rozumiem, ale ten
wasz – być może wynikający z trudnych przeżyć
– cynizm, pewna lekkomyślność... Panowie mnie
zechcą dobrze zrozumieć... Tak, to nie robi,
dobrego wrażenia pośród cywilizacji europejskich.

MĘŻCZYŻNA III
(do kolegów)
No i widzicie. Tak się staramy i nie robi wrażenia.

OBCY
O, właśnie. Na przykład dlaczego pan teraz pozwala sobie na żarty?

MĘŻCZYŻNA II
A nam zawsze wmawiali, że Anglicy są tacy dowcipni.

OBCY
Anglicy wiedzą, kiedy sobie mogą na to pozwolić...

MĘŻCZYŻNA I
Więc nie podoba się panu warszawski humor?

OBCY

Nie, to po prostu niepojęte. To nawet nudne...

MEŹCZYŻNA 1
Nudne!

PIERWSZY
(wola z drzewa)
Racyje nasze nudne!

DRUGI
Racyje nasze w wieńcu z pajaków szepcące
po przedpokojach. Te dowodów stada
mnożące się jak szczury i tak dokuczliwe
dla Europy cichej.

PIERWSZY
Ledwo gdzie się składa
ugoda jaka, a już wyłazimy
z naszych kanałów...

DRUGI
Już znowu śmierdzimy
kurzem i spalenizną. Tylko nam potrzeba
takiej pamięci sprawnej...

PIERWSZY
Tylko nam okrutne
niezdarności muzeum, gdzie nie może w butlę
jak preparatu zamknąć tego, co było...

DRUGI
Linieje
racyja nasza. Co nam stopy pali,
co dech zapiera ogniem – już dla innych dzieje.

MEŹCZYŻNI
Właśnie czas na stylistów, żeby wycackali
nowy komentarz do „wojny galickiej...”

OBCY
Naprawdę nie sposób pojąć. Na przykład chciałem

poznać człowieka, który przeżył Oświęcim...

MĘŻCZYŻNA I

Rzeczywiście znajomość szalenie rozwijająca.

MĘŻCZYŻNA II

No i ...

OBCY

Nie chciałbym was urazić...

MĘŻCZYŻNA I

Pan bardzo delikatny.

MĘŻCZYŻNA III

Ale zawsze prawda...

OBCY

Tak, prawda. Prawda i wolność.

MĘŻCZYŻNA II

Proszę nie zapomnieć o równości.

OBCY

Równość.

MĘŻCZYŻNA II

I koniecznie niepodległość. Sam pan rozumie, że bez niepodległości tak jakoś...

OBCY

Oczywiście. Więc proszę się nie obrażać, ale poznałem takiego człowieka. Zdawałoby się...

MĘŻCZYŻNI

Zdawałoby się...

OBCY

Niby to...

MĘŻCZYŹNI

Niby to...

OBCY

Niby to i więzień polityczny... konspirator... Rozumieją panowie, jesteśmy w Paryżu... No, gdzie w Paryżu?

MĘŻCZYŹNI

(domyślnie)

W Paryżu...

OBCY

Pan mnie nie rozumie, proszę pana. Bohaterowie mają prawo odpocząć. To nawet ładne, w Paryżu...

MĘŻCZYŹNA III

No więc...

OBCY

Nic, nic...

MĘŻCZYŹNA III

(triumfalnie)

Nie zapłacił.

OBCY

Panowie sobie zbyt dużo pozwalają. Zapłaciliśmy każdy za siebie. Tylko on, nie rozumiem dotąd... Jak by tu powiedzieć... Raczył zapłacić i potem, rozumie pan, tam, w tym miejscu, przed tym...

MĘŻCZYŹNA I

Tam.

MĘŻCZYŹNA II

W tym miejscu...

MEŹCZYZNA III
Przed tym...

OBCY
Zaczął opowiadać, jak mu rozstrzelano wszystkich
kolegów...

MEŹCZYZNA I
Ze szczegółami?

OBCY
(z *emfazą*)
Nie. Ja nie pojmuję...

PIERWSZ
(z *drzewa*)
Oj, zaniedbuje się pan, zaniedbuje...

DRUGI
Literatury nowej nie czytuje...

OBCY
Skąd taka pewność?

DRUGI
Bo w literaturze...

PIERWSZY
A nawet, nawet w filmowej strukturze

DRUGI
Zmiany się w modzie poczyniły duże...
Więc to, co dawniej przeciwko naturze
krytykom by się zdało, co by odsądzało
od czci i wiary, dzisiaj nowej fali
i nowej prawdy może być znamieniem...

PIERWSZY
Niech pan czytuje pilnie. Niech pan doskonali

giętkość swojego pióra.

DRUGI

Co jest dzisiaj w cenie,
co czytelnikom usypia sumienie,
może się jutro znudzić.

PIERWSZY

Trzeba kuprem ruszyć,
żeby z ogona panu piórka nie wyrwali...

DRUGI

Trzeba odkrywać nowe zakamarki duszy...

PIERWSZY I DRUGI

(razem z obcym)

I pędzić,
grzebać,
węszyc,
– Wciąż dalej i dalej...

Małe zamieszanie – Obcy znika wśród błysków flesza. Jako uczciwie wytresowany żurnalista nawet w ucieczce nie zapomina o fotografowaniu.

S c e n a 4

Jeszcze ten sam cmentarz.

MĘŻCZYŻNA III

Dobranoc, biała luna nad Warszawą gaśnie.

Dobranoc, śpijcie dobrze...

Choć nie będziem spali,
nie trzeba się przyznawać, że nas nocą pali
zły sen, wspomnienie...

MĘŻCZYŻNA II

Spokojne sumienie

też mamy...

MĘŻCZYŻNA I

Pamięci o kolegach byśmy nie sprzedali.

MĘŻCZYŻNA II

Wszystkich zabitych pilnie zrachowali
MĘŻCZYŻNA I
I rachujemy jeszcze.

MĘŻCZYŻNA II
Myśmy opisali
w niejednym pamiętniku wszystkich rozstrzelanych.

PIERWSZY
(złośliwie)
Ale pamiętnik ten nie jest słyszany
jak trzeba w wielkim świecie.

DRUGI
Pewno gdzieś podgniwa
cała rachuba wasza sprawiedliwa.

MĘŻCZYŻNA III
A ludy świata?

PIERWSZY
Ludy?
– gdy trzeba do budy
jak psa zagonić, można polityką zręczną.

MĘŻCZYŻNA III
Można albo nie można.

PIERWSZY
Jak nitką pajęczą
owiną i oślinią tę muszkę brzęczącą
piosenki o braterstwie ludów...

DRUGI
Wszystko tak zaplączą,
tak utkają misternie...

PIERWSZY
I nikt nie dostrzeże,
że to już kadłub tylko...

DRUGI

Powłoka wyschnięta...

PIERWSZY

Lekka, nieważna jak stara piosenka,
co brzęczy słabiusieńka.

DRUGI

(złośliwie)

Ale oni szczerze
będą za to braterstwo odprawiać pacierze,
choć je do szczętu pająki wyzarły.

MEŹCZYZNA III

W tym kraju, gdzie najczęściej jest nagle umarłych,
gdzie mało kto uchodził z życia powolutku
patrzac, jak jesień żółknie, jak w ogródku
bawią się cicho wnuki...

MEŹCZYZNA I

W tym kraju spalonym
do samej kości – jak głupie androny
liczą się takie strachy na lachy.

MEŹCZYZNA III

Komiczne
dla nas te przerażenia, to katastroficzne
pohukiwanie.

PIERWSZY

Cóż, każda głupota
zawsze bez wyobraźni.

MEŹCZYZNA III

W tym kraju wyraźniej
niż w innych krajach, nie tak pustoszonych,
nie tak palonych, nie tak wykrwawionych...
W tym kraju lepiej słyszymy to liche
pukanie i skrobanie... Co jeszcze tak ciche,
jeszcze tak słabowite...

DRUGI

Myślisz o sumieniu?

MĘŻCZYŻNA III

Tak, o sumieniu. Ono wciąż śmieciem,
które na świat zwalono, drażny...

PIERWSZY

To w powiecie
warszawskim wierzą w sumienie.

DRUGI

Dziwaczne
myśli żyją w tym mieście. Niby wszyscy smaczne
dowcipy lubią. Żarty tak logiczne
jak sztylet – proste, ostre i cyniczne
każdy opowie...

PIERWSZY

Każdy tak rozumie,
jak tam na świecie brudy płyną...

DRUGI

Każdy umie
takie smrody wyniuchać, że się może schować
najlepszy w dziejach nos i polityczna głowa.

PIERWSZY

A poskrob lepiej... Zaraz wykiełkuje,
zaraz dowcipów smaki pomiesza, popsuje
cuchnąca naftaliną, zżółkła, powiatowa
legenda o sumieniu.

DRUGI

Wtedy polska mowa...

MĘŻCZYŻNA III

(ze złością)

Na cóż tam nasza mowa?

PIERWSZY
Taka jest surowa

DRUGI
Jak stara panna...

PIERWSZY
Taka barchanowa...

RAZEM
Ach, polska mowa,
Słowa,
Słowa,
Słowa!

Z tym okrzykiem i krakaniem ulatują robiąc ciemność. W ciemności zaczyna się kobiecy śpiew, potem jest już jaśniej.

S c e n a 5

Kobieta stoi i śpiewa.

KOBIETA
Bo u nas w Azji mało kto pożyje
aż do znudzenia. Ledwo pierwsze cienie
wzjedną mu na policzkach i dziecięcą szyję
rozedmie własne słowo, a już gryzie ziemię...

REŻYSER
(którego dotychczas nie dostrzegaliśmy podchodzi, ustawia Kobietę inaczej na tle nagrobka)
Jeżeli już pani nie potrafi przekonać widzów...
Jeżeli pani nie umie cierpieć...

KOBIETA
A owszem – panie – cierpię, i to gorzej niż na
ból zębów...

REŻYSER
Ciekawe...

KOBIETA

Właśnie samam ciekawa. Czy już nie było innych wierszy, które mogłaby recytować ulubiona przez publiczność..

REŻYSER
(*do Asystenta*)
...publiczność...

KOBIETA
Słucham pana?

REŻYSER
(*bardzo głośno*)
Nic, nic, konstruuje na nowo scenę...

KOBIETA
Wybornie (*opada swym obfitym ciałem na nagrobek i korzystając z okazji zaczyna tapirować swoje nieco nazbyt sztucznie i młodzieńczo ułożone włosy*). Pan coś mówił?

REŻYSER
Nie, myślę, myślę...(*ciszej do Asystenta*) Ona już zupełnie zwariowała... Popularność...

ASYSTENT
W cotygodniowej audycji o losach poczciwej polskiej rodziny (*przedrzeźnia*): Dlaczego dziś przyszedłeś później, mój drogi? Mieliśmy zebranie... Ach te zebrania, zebrania. Mam nadzieję, że chociaż uczciwe...

REŻYSER
(*wchodząc w grę*)
Jasne, duszko. Nasze Robotnicze Kółko Łowieckie postanowiło założyć premiowe książeczki oszczędnościowe...

ASYSTENT
Każdy zabity zając cegielką domku jednorodzinnego...

KOBIETA
(*woła*)
Pan coś mówił?

REŻYSER
(*odkrzykuje*)
Myślę, myślę...

KOBIETA

(woła)

Trzeba było wcześniej pomyśleć. Nie mógł pan wybrać lepszego wiersza...

REŻYSER

To nie ja, to redaktor...

KOBIETA

Ale co znaczy w Azji... U nas w Azji?

REŻYSER

O ile mogę zrozumieć, poecie chodziło o to, że nasze losy są związane...

KOBIETA

Też. Zawsze mnie na pensji uczyli, że Azja zaczyna się za Uralem...

ASYSTENT

Ale poeta...

KOBIETA

A na religii, że jesteśmy przedmurzem...

REŻYSER

To już nieważne.

KOBIETA

Ale geografia się chyba nie zmieniła. Zresztą w dzisiejszych czasach...

ASYSTENT

(uspokajająco)

Nie, nie...

KOBIETA

To dzięki Bogu.

ASYSTENT

(do Reżysera)

Słuchaj, ona nam wykończy program.

REŻYSER

Nie znasz się. To idzie na zagraniczny festiwal. Rozumiesz, dla nich trzeba coś takiego... Jak ona. Przedwojenna hrabina.

ASYSTENT

Na nasze ekrany nie idzie?

REŻYSER

Dlaczego nie. Teraz, wiesz, lubi się, żeby było prosto. On, ona, kochają się, a tu wojna... Bach, bach, ona może być ranna, ale ratuje ją wierny pies...

ASYSTENT

Najlepiej jamnik...

REŻYSER

Słuchaj, stary, na naszych posadach już się nie dowcipkuje.

ASYSTENT

Albo – jeszcze się nie dowcipkuje.

KOBIETA

Czy już?

REŻYSER

Myślę, myślę... *(do Asystenta)* A więc miłość, niebezpieczeństwo. Rozumiesz: dobry i zły, dziewczyna, pies, bitwa...

ASYSTENT

Żadnych tam takich, owakich...

REŻYSER

A pewno. Zamęczysz się, zrobisz, że jeden tak myślał, drugi inaczej, wszyscy walczyli z wrogiem, ale jeszcze między sobą się napażali. Stary, kto to zrozumie? Tam za granicą siedzą, patrzą – kto, kogo, dlaczego? I nic. Najlepiej – kobieta nad grobem żołnierza...*(wola do Kobiety)* Kamera gotowa. Prosimy, prosimy...

KOBIETA

A jednak mi pan nie wytłumaczył, jak z tą Azją.

REŻYSER

Nic, nic, potem ewentualnie wytniemy. O tak, pani wesprze rękę na mogile i...

ASYSTENT

Cmentarz powązkowski jeden na dwadzieścia siedem,
Klaps...

KOBIETA

Bo u nas w Azji mało kto pożyje
aż do znudzenia. Ledwo pierwsze cienie
wzejdą mu na policzkach i dziecięcą szyję
rozedmie własne słowo, a już gryzie ziemię.
– Że nie wiadomo, z czego ta chrapliwość
w poezji – czy to męskość, czy to nieżyczliwość
rodzinnych piachów...

(do Reżysera)

Ja bym proponowała, że wezmę tutaj grudkę ziemi z grobu... Co pan powie na ten pomysł?

ASYSTENT

Ale ujęcie, ujęcie... Taśma leci...

KOBIETA

(jakby nie słysząc krzyków Asystenta)

No więc, panie Reżyserze?

ASYSTENT

Ona nas skończy.

REŻYSER

Ona ma instynkt. *(woła do Kobiety)* Bierze panie ziemię... Uwaga, próbujemy...

KOBIETA

(kokietując)

Koniecznien od początku?

REŻYSER

(zrezygnowany)

Może być od środka...

KOBIETA

...rodzinnych piachów, rodzinnych piachów.
(bierze ziemię z grobu, podnosi ją patetycznym gestem)
Za sucho, za ciasno
pod korzeniami sosen... Dlatego wylażą
ci, co odeszli wcześniej. Rozpalać nam każą
ognik pod murem, chociaż świeczkę własną...
– Garsteczki ryżu, chleba, szmatek byle jakich
proszą. Ciekawi żywego jak ptaki
głuszą nas niemym śpiewem...
(chwila przerwy, nagle Kobieta zaczyna płakać)

REŻYSER

Pani Karolino, pani Karolino...

ASYSTENT

(gromko – ponieważ pomyślał, że Kobieta nie dosłyszała ich wołań)
Co pani?

KOBIETA

Nic, nic, tylko wie pan, przypomniało mi się coś z wojny. Ach, ta poezja, niedobra taka, głowa mnie całkiem rozboleła... *(już kokieteryjnie – choć jeszcze ze łzami)* Wspomnienia, wspomnienia... Ale popsułam rolę...

ASYSTENT

Wszystko uratujemy.

KOBIETA

To dobrze.

ASYSTENT

Skleimy, zlepimy. Rozumie pani, żeby było prościutko. Tak i tak. Żadnych tam powikłań.

KOBIETA

O właśnie, to tak dobrze, że prościutko. Po co to rozpowiadać, co tam u nas bywało. O złych rzeczach nie powinno się mówić. O, my tak zawsze bez zastanowienia. Wszystko obcym wypaplamy. I oni się potem śmieją...

REŻYSER

Proszę...

KOBIETA

(śpiewa)

Bo u nas w Azji mało kto pożyje
aż do znudzenia. Ledwo pierwsze cienie
wzejdą mu na policzkach i dziecięcą szyję
rozedmie własne słowo, a już gryzie ziemię...

W czasie tego śpiewu zapada ciemność i kończy się opowieści część pierwsza.

AKT II

Rzecz dzieje się w jednym z mieszkań wieżowca na Placu Teatralnym. W środkowym pokoju, gdzie urządzono coś na kształt modnego w naszych ciasnych mieszkaniach „stojącego” bufetu, gromadzą się co chwila goście. Czasami ktoś popatrzy przez wielkie okno, gdzie widać białą od świateł jarzeniówek płaszczyznę placu i ciemniejący wyraźnie pomnik Nike. Dalej już nieco zatarte ciemne masywy kolumnady Teatru Wielkiego. Z sąsiedniego pokoju, gdzie urządzono „taneczny” dobiega szybka muzyka.

Scena I

Wpada Piosenkarka, za nią Stary Poeta znany nam już z cmentarza i Młody Prozaik.

PIOSENKARKA

No i co, źle pomyślane? Ten happening, co, źle
[pomyślane?

MŁODY PROZAIK

Aby było jak trzeba podlane,
Dla mnie wszystko przeleci, obleci...

PIOSENKARKA

Też?

MŁODY PROZAIK

Mężczyźni są zawsze jak dzieci
Piją, palą...

PIOSENKARKA

Pan zawsze to samo.

MŁODY PROZAIK

Widać nas do tego powołano,
Tu nam dano, tu nam zbudowano...
– I niczego ...
Niech pani pomaca,
jakie pisarz ma teraz muskuły.
Dzisiaj mięśnie pod skórą jak były
muszą chodzić. Dzisiaj nasza praca
nie w tym, żeby łeb ludziom zawracać
myślątkami...

STARY POETA

Szczególne zwyczaje
u artysty.

MŁODY PROZAIK

Pan nad swoim jajem
będziesz kwokał, gdakał, a ja bilet
biore... Jąde... Z kumplami popiję.
Pogadamy, jak się w Polsce żyje.
Potem wracam...

STARY POETA

I za małą chwilę
mam nowelę, scenariusz filmowy...

MŁODY PROZAIK

A bo u mnie jak jest, to nie z głowy
wyciągnięte – ale tak jak było...

STARY POETA

Albo lepiej, jak się panu śniło.
A że śni się przecie grzecznie zawsze,
władze coraz dla pana łaskawsze;
samochodzik, nowy model żony...

MŁODY PROZAIK

Pan jest, widzę, bardzo rozżalony.
Ja rozumiem.
Cóż, panowie chcieli
włazić tam, gdzie trzeba, delikatnie,
z wazelinką...
A tu jak się zatnie,
jak nie pierdnie... Po prostu armatnie
gromy biją...
Dziś gdy zechcesz włazić...
Tylko włazić! też musisz narazić

swoją główkę.
Stąd zmiana pozycji
u szanownych panów. W opozycji
dzisiaj swoją zajadacie zupkę...

STARY POETA
(ironicznie i pobłażliwie)
Pan jest młody...

MŁODY PROZAIK
Ja łapię za dupkę
po nowemu karierę. I kwita...
Bo kariera teraz jak kobita
lubi, żeby ją migiem zblatować
i rolować potem, i rolować...

STARY POETA
Nie rozumiem z tego ani słowa.
Zabiliście język, obyczaje
delikatne...

PIOSENKARKA
Tak i mnie się zdaje,
kiedy patrzę na te męskie klótnie.
Można myśleć – ktoś tam komuś utnie
zaraz głowę w walce... Ale „zasię”.
Pogodźcie się przy jednej kasie...
A z całej waszej erotyki,
co mieszacie ją do polityki,
z tej kariery, co niby kobita
lubi chłopów... Jedna jest niezbita
najprawdziwsza prawda, że... Kobita
z krwi i kości, nie metaforyczna.

MŁODY PROZAIK
Rzeczywiście przy kości.

STARY POETA
I śliczna...

PIOSENKARKA
Jednym słowem wciąż czekam, panowie,
na uwagę waszą i odpowiedź..

MŁODY PROZAIK

No, mówiłem, że nieźle podlana
nasza stypa. Można by szampana
dodać jeszcze, żeby było miło.
Żeby towarzystwo nie ugniło
jak w rodzinnym grobie...

STARY POETA

...Obląkana,
chora rzeka naszego języka
musi płynąć przeciw myślom, musi,
co prawdziwe, dla prawdy zadusić,
wszystkie smrody pokornie połykać...
Nazwać stypą zabawę, zmacić,
co źródlane. Co zdrowe, przetrącić,
ugiąć, zgrabić...

Tak to się chronimy,
żeby znowu nie ruszać jak w tańce
prosto w ogień. Żeby od mazura
nie wyskoczyć pod bagnety...

PIERWSZY

(pojawiając się w oknie razem z Drugim niby ptaki czekając znowu na padlinę)
Teraz
uśmiechacie się, gdy coś doskwiera...

DRUGI

Kiedy boli, to wołacie: hurra!
Próbujecie ukryć się pod listkiem,
pod zielenią słówek...

PIERWSZY

Ach, pocieszna
jest ta wiara ich, że w Polsce słowo
może znaczyć więcej niż na świecie
całe armie...

DRUGI

Ta poezja śmieszna
która wierzy, że słowem wymiecie
wszystkie gruzy i wszystką padlinę,
co przegniła tutaj.

PIERWSZY

Że oczyści,
zlepi rany plastrem wielkich myśli

DRUGI

I obmyje, pilnie lejąc ślinę...

MŁODY PROZAIK

Chodźmy, mała. Stary coś tam zgłębia...
Tak nam nagle nad kieliszkiem zdębiał,
jakby ujrzał ducha...

PIOSENKARKA

Panie Piotrze...

MŁODY PROZAIK

Nic się nie bój. Stary nosa otrze
i przyleci za tobą. Wydusi
jakieś nowe liryczne poema...

PIOSENKARKA

Miał piosenkę pisać dla mnie...

MŁODY PROZAIK

...Zrobi,
Jeśli jeszcze tej piosenki nie ma,
nagryzmoli. Bo napisać musi...

PIOSENKARKA

A dlaczego? On przecie tak wolny,
pisze tylko, co serce dyktuje...
– Tak mi mówił...

MŁODY PROZAIK

Kotku, kto niezdolny
do kochania jak ten stary wujo,
kto dziewczyny tylko obmacuje,
kto nie zjada, a ledwo smakuje,
szyfowa mu niestraszna praca,
żeby sobie choć ździebko podmacać...

IOSENKARKA

Pan pozwala sobie. Syzyfowa?
Co to znaczyć miało?

MŁODY PROZAIK

...Że jałowa,
choć wzniosła i wielce mózgową...
Nieskończenie wyższa niż banalna
propozycja moja seksualna...
(szczypie *Piosenkarkę*)

PIOSENKARKA

Pan jest chamem.

MŁODY PROZAIK

Pani taka twarda.

PIOSENKARKA

Komplementa jak stara musztarda
po obiedzie. No, niech pan pokaże,
że pan składa komplementa pięknie...

MŁODY PROZAIK

Widzi pani... Ja miałem rzeźbiarzem
zostać kiedyś... Stąd i raczej ręką
coś ukazać umiem. Namacalnie,
bezpośrednio, prosto, manualnie...

PIOSENKARKA

(*chichocząc*)
Nie wiem, czy coś spełnię z pańskich marzeń...
Wychodzą.

Scena 2

STARY POETA
Szatany brudne...

PIERWSZY
...Czy ci o to chodzi,
że dziewczyny młodego wolą? Chociaż tyle
jest normalnego tutaj...

DRUGI
Bo dawniej w mogile
durzyły się panienki...

PIERWSZY
W włosach, co wyrosły
spod serca zabitego kochanka...

DRUGI
On leżał
spokojnie pod murawą...

PIERWSZY
One kochały żołnierza,
płakały w waszych wierszach...

DRUGI
I choć nieszczęśliwe,
były poetyczniejsze od tych, którym się prawdziwe
chłopy zwały w łóżka. Kto z was tutaj pisał
choćby o tym wiersze – że kobieta pierze
gacie swojego męża...

PIERWSZY
Kto tu kochał szczerze,
ale po domowemu, po sutym obiedzie,
ładnie, chociaż codziennie...

DRUGI

Nie, tu musiał wiedzieć
najmniejszy brzdąc, że miłość z prawdziwych
[prawdziwa
prawdziwego poety – zawsze nieszczęśliwa...

PIERWSZY

Że tylko taka jest kochanka miła,

DRUGI

Która go do alkowy nigdy nie wpuściła...

PIERWSZY

Że tylko taki jest miły kochanek,

DRUGI

Który pokochał chwilkę i wprost od mazura
na wojnę musiał.

PIERWSZY

Tam śmiertelną ranę
odniósł sztandaru broniąc. Teraz ziemia bura
zasypała mu usta...

DRUGI

Ale na mogile
kwiatuszki przez dziewczynę wierną scałowane
do najmniejszego płatka...

STARY POETA

Bzdura.

PIERWSZY

Właśnie bzdura.

STARY POETA

Ale nie z naszej winy.

PIERWSZY

Dzisiaj się na świecie,
kto winny, nie pytają wiele. Nazbyt krwawe
dzieje niejednej światowej fortuny...

STARY POETA
A Wielcy Moraliści?

DRUGI
Z nich mają zabawę,
gumę do żucia, wielkie magazyny.
Ach, lubią w magazynach, gdy nową rozprawę
przeciwko zbrodniarzom świata Sartre wytoczy...

PIERWSZY
...Nawet
niejedno sławne pismo fotografów przyśle,
niejedno zreferuje pocziwie i ściśle,
kogo tam Moraliści uznali potworem...

STARY POETA
Więc jest Opinia Świata.

PIERWSZY
Można nią jak w Wiśle
kijem zawracać wodę.

STARY POETA
Nie, nie. Świat pamięta...

DRUGI
Pamięta, jeśli to w bezpieczną porę...

STARY POETA
A jeśli w niebezpieczną

PIERWSZY
To obliczy ściśle,
co się opłaca światu. Po krótkim namyśle
stwierdza na przykład, że Polska jest winna,
bo nie puściła, jak była powinna
dla dobra świata, Niemców przez „korytarz”...

STARY POETA
To głupie kłamstwo.

DRUGI

Ale je wyczytasz
w niejednej książce.

PIERWSZY

Pono z naszej upartości
zaczęła się ta wojna.

DRUGI

Jakże się nie złościć
na głupią Polskę, co tyle straszego
na świat nasz sprowadziła, bo nie chciała swego
kawałka ziemi, na pewno marnego,
na pewno – jak to w Polsce – okropnie brudnego
oddać w porządne ręce...

STARY POETA

...Boże, wielki Boże...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

(wchodząc)

Wiesz, zażyj aspiryny, to zaraz pomoże...
Ale nie naszej. Dam ci od Bayera
specjalnie sprowadzoną. Gdy mi co doskwiera,
łykam pastylkę i ruszam na spacer...

STARY POETA

(nieprzytomnie)

Ruszasz na spacer...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Wiem, to niebezpieczne.
Pobudowali tutaj Starówki, pałace,
jakieś pomniki dziwnie niedorzeczne,
a na ulicach ciemno...

STARY POETA

...Ciemno.

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Choć u bramy
daliby żaróweczkę. A tak, jakieś chamy
ciągle mi w sieni szczają. Gdy tą sienią brodzę,
gdy na zacieki żółte patrzę – to po drodze
mam całe dzieje kraju tego...

STARY POETA

(nieprzytomnie w stronę Pierwszego i Drugiego)
...Duchy...
was trzeba wygnać precz...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Nie, to pijacy,
nie żadne duchy. Nim wyjdę na spacer,
zawsze ktoś ściany zbryzga.
(z rozpaczą proroka)
Nie, nikt nie zbuduje
cywilizacji tutaj... Nie ma żadnej kwestii.
Ja to wiem dobrze.
Ja to co dzień czuję.
Co dzień boleję nad tym...

BULDOG

(typowo polską angielszczyzną)
That is interesting...
Wchodzi Matka Pana Młodego.

Scena 3

MATKA

(do Artysty z Buldogiem)
Tak się cieszę, że pan nie pogardził...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

A niby czemu miałem pogardzić, moja pani gospodyni. U nas w rodzinie zawsze się szanowało prostą ludzką pracę. Pamiętam, jak przed wojną chodziła do nas mleczarka...

MATKA

Co rajca, to racja. Byli czasami ludzie. Człowiek położył na chwilę te baniaki...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

To pani też nosiła mleko... To tak swojsko... Dzisiaj... No pomyślcie, przychodzę do sklepu, a tam już mleka nie ma. Było, wybyło...

MATKA

One teraz – czem z mleczarni dowiozą...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Mleka nie ma. Nie mówię już, że nie ma mleka.
Wy mnie rozumiecie?

MATKA

Niby tak...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Mleko. Od razu w tej białości... i obora, i pastwisko, i ten, i ten...

BULDOG

Village...

MATKA

Piesek pana taki grzeczny. Jakby coś mówił... Teraz syn...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

O, syn jest bardzo zdolny. Niech pani popatrzy (*pokazuje na wiszący na ścianie abstrakcyjny obraz*) Niech pani popatrzy, wystarczy tylko popatrzeć...

MATKA

To dobrze, to bardzo dobrze...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Ja zawsze mówiłem i pisałem, że ludzie prości z niespaczonym gustem przyjmą takie malarstwo.

MATKA

A jak nie przyjąć. To syn...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Proszę... Proszę (*woła to tryumfująco*). Proszę...

BULDOG

That is very interesting!

MATKA

Tylko co innego mnie martw

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Mówcie, gospodyni. Śmiało!

MATKA
Wesele takie dziwne. Pytałam, czemu dzisiaj, a on mi, że to właśnie tak, żeby inaczej...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Prawdziwy artysta. Inaczej to zawsze inaczej...

MATKA
Ale boję się nieszczęścia. Wesele w same Zaduszki.
Mieszkanie niby takie jasne i białe, a czuję jakby
duchy...

BULDOG
Yes. My dear woman. The ghots is it...

MATKA
Wszędzie świece, ognie, kwiaty ludzie niosą...
Nawet mówiłam z panem... znaczy się z ojcem
panny młodej, synowej mojej znaczy się...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Szczepnie powiem, że mnie on nie interesuje. Typowy urzędnik...

MATKA
A jaki on ma być w tym urzędzie?

BULDOG
That is the question...

MATKA
Tak chodzę, chodzę, może pan objaśni. Pan uczy
syna, pan go rozumie...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Jak artysta artystę!

MATKA
Tak dla spokoju, dla mnie starej. Dlaczego?

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Happening...

MATKA
Aha, że?

BULDOG
(z bardziej angielskim akcentem)
Happening...

MATKA
A czy to na pewno dobre...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Jedyne!
Z kuchni dobiega brzęk lecących talerzy – Matka wybiega, a Artysta z Buldogiem podnosi godnie kieliszek.

BULDOG
Skool...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Skool *(wypija – odstawia kieliszek i z mamrotaniem „Happening” wychodzi, oczywiście Buldog podąża za nim).*

Scena 4

Słyszemy silniejsze dźwięki muzyki – jakby otworzono drzwi do tanecznego. Do pokoju wbiega kilka par – tańczących naprzeciw siebie, tak jak to teraz modne w bully gully czy innych zbiorowych tańcach. Szybkie zmiany powodują, że w najbardziej nas interesujących miejscach sceny znajdują się coraz to inni.

OJCIEC PANNY MŁODEJ
(zadyszany)
A bo to dziwne tańce, a bo to łamańce zamorskie teraz idą...

DZIENNIKARKA
(młodsza, ale już w wieku balzakowskim)
Hully gully.

OJCIEC

A ja już serca nie mam, dziewczyno, do tego.

DZIENNIKARKA

Ach, pan się wciąż postarza.

OJCIEC

...Dawniej niejednego
potrafiłem przegonić w oberku, w poleczce...

DZIENNIKARKA

(karcąco)
Hully gully.

OJCIEC

Pamiętam, jak to kiedyś wiosną na wycieczce...

WSZYSCY TAŃCZĄCY

Hully gully.

OJCIEC

Bo musi pani wiedzieć, wtedy z dziewczynami
jeździło się na kursa – tak dla niepoznaki.
Potańczyliśmy trochę, a potem chłopaki
wyjmowali z koszyków jak jaki dynamit
Antyduringa albo Plechanowa
i czytali, czytali...

DZIENNIKARKA

Pan o tym drukował
w swoich wspomnieniach. Czytałam wspomnienia.
Przepięknie napisane. Jak to was z więzienia
wieziono wtedy do Berezy nocą...

OJCIEC

Po co wspominać teraz o tym...

DZIENNIKARKA

Po co?

A właśnie po to, że dzisiaj wspomnienie
– my dziennikarze o tym dobrze wiemy –
u czytelnika jest w najwyższej cenie...
Powieści zmarły, wyschły w księgarniach poemy,
a pamiętniki – byleby prawdziwie...
(żartobliwie)
A pan prawdziwie pisał?

OJCIEC

(poważnie)
To jest niewątpliwe.

DZIENNIKARKA

Więc pamiętniki – wszyscy je czytują,
wszyscy zbierają, szukają, kupują...

WSZYSCY TAŃCZĄCY

Hully gully.

DZIENNIKARKA

Ach, jeśli pan by zechciał... Marzyłam, by
[z panem...

OJCIEC

(z nadzieją na co inne)
Z największą chęcią...

DZIENNIKARKA

Małeńki wywiadzik
perełkę do gazety...

OJCIEC

Czy warto nad ranem
męczyć się wywiadami? I to na weselu?

DZIENNIKARKA

O, dziennikarki, gdy dąży do celu,
nic nie zatrzyma. Lubię mieć wywiady
dowcipne, lekkie...

OJCIEC

(tańczący, wydobywa kalendarzyk, studiuje)

Jutro nie dam rady...

potem komisja, pojutrze zebranie...

Niech pani dzwoni w czwartek...

DZIENNIKARKA

Nie, szanowny panie

– bo chyba można tak mówić do taty

dzisiejszej Panny Młodej? –

Choćby tu armaty

zaczęły strzelać, nie odstąpię swego!

OJCIEC

No i cóż pani powiem ciekawego?

DZIENNIKARKA

No, choćby o tym, jak w sądowej sali

wołaliście – burżuje, precz stąd!

WSZYSCY TAŃCZĄCY

Hully gully...

S c e n a 5

DZIEWCZYNA

Nie wysilili się. Szaro i biednie...

CHŁOPAK

Bo i Pan Młody biedny. Są dary powszednie,
jakie zwykłym Polakom Bóg powszedni zsyła...

DZIEWCZYNA

A ty masz niedzielnego Boga?

CHŁOPAK

Bądźże miła

dla tego Stwórcy, co rządzi na Chmielnej
po szweskich sklepach. A rządzi tak dzielnie,
że jeśli wyjdiesz za mnie – na nasze wesele
tata da volkswagena...

DZIEWCZYNA
Niewiele, niewiele
jak na zasoby taty...

CHŁOPAK
Trudno, tata dusi
pięćsetkę do pięćsetki...

DZIEWCZYNA
Trudno, widać musi,
tylko że ja nie muszę. Wolę reżysera,
mogą pieniądze być, będzie kariera,
mam przecież możliwości – widziałeś?

CHŁOPAK
Widziałem,
a jednak pomyśl, Julio – chociaż tato sknera,
to już za dziesięć lat twoje talenta
nie będą tak wypukłe...

DZIEWCZYNA
Zawsze będę lepsza
niż nasza Panna Młoda...

CHŁOPAK
Racja, troszkę śnięta
jest nasza Panna Młoda – ale wielka miłość
Pana Młodego – jakiej na świecie nie było...

DZIEWCZYNA
No i nie będzie. Sprytnie zapolował
nasz narzeczony. Dobrze wyrachował,
z kim tam teść siedział w kiciu, z kim ongiś po
budując Nową Polskę jak zajączek hasał. [lasach
Z kim jest na „ty”...

CHŁOPAK
O Julio, potworze!
A więc nie wierzysz w miłość wedle
[Shakespeare`a?

DZIEWCZYNA

Wierzę, o mój Romeo. Dlatego wybieram,
wnuku Kilińskich, twoje małe loty
i warsztat szewski zamiast orła – reżysera...
Będę sprzedawać buty i domowe cnoty
uprawiać z tobą...

S c e n a 6

Ojciec z Dziennikarką brną dalej z inewiew. To z boku – a na bliższym planie pływają pary.

OJCIEC

...Więc co do istoty
naszego wystąpienia...

DZIENNIKARKA

Oj, pan się zaraził
gadulstwem oficjalnym. Pan mi się naraził,
ale ja pana lubię
(podsuwa się bliźniutko do Ojca)

OJCIEC

Więc niech pani spokój
już da z tym wspomnianiem...

DZIENNIKARKA

(cieplutko)
Jeżeli raz w roku
dziennikarz stanąć może tak bliźniutko władzy,
że władza czuje, jak bije serduszko
codziennej prasy... Niech władza na uszko
dziennikarzowi szepnie coś...
Niech władza
za te starania prasę wynagradza...
Proszę być miły...

PANNA MŁODA

(tańcząc, do Pana Młodego)
Coś taki skwaszony,
czy coś się nie podoba, czy może za mało
teść się dla ciebie starał?

PAN MŁODY

Czy dużo, czy mało,
ale się tatusiowi jakoś nie udało...

PANNA MŁODA
(ciepło – widać, że już nie chce tej kłótni)
Uda się jutro...

PAN MŁODY
Jutro.

PANNA MŁODA
Nie mów o tym,
a powiedz lepiej, że mnie kochasz trochę.

PAN MŁODY
No, Kocham, Kocham. Podciągnij pończochę.
Mógłby ci tata lepsze buty kupić,
kiedy był w Rzymie...

PANNA MŁODA
Nie bądź taki głupi
i nie udawaj złego...

OJCIEC
(do Dziennikarki)
Roku czterdziestego
było najgorzej. Leżeliśmy z bratem
w małej ziemiance. Brat od głodu tego
miał całe nogi we wrzodach... Kolegów
naszych wybito...
Pamiętam, jak płakał
mój brat najmłodszy. Łzy mu zamarzały
na siwej brodzie. Bo się nagle biały,
cichy jakby gołąbek zrobił na naszym wygnaniu...
Wszyscy tam cichli nagle... Milkli...
O świtaniu
w tej okrutnej godzinie, gdy się sny zlatują,
gdzieś od rodzinnych domów, z dzieciństwa miłego
ktoś krzyknął czasem...
Widziałem kolegów:
Kiedy nad ranem nagle umierali...
choć budzili się potem, wstawali
do naszej krwawej pracy – już byli trupami,
które się jeszcze chwilę wlokły razem z nami,
zanim upadły...

DZIEWCZYNA II
(do Dziewczyny III)
Jak ten stary naraz
zrobił się stary...

DZIEWCZYNA III
Wieczorem niczego
jeszcze wyglądał...

DZIEWCZYNA II
Chciałabyś się starać
o jego rękę?

DZIEWCZYNA III
Niejeden z kolegów,
co ciągle klepie o swojej męskości,
mógłby tym łyskom ikry pozazdrościć,
inteligencji także...

DZIEWCZYNA II
Gadasz tak ze złości,
chwalisz łysoniów, bo cię nie pomacał
żaden z chłopaków...

DZIEWCZYNA III
Znałam niejednego
z bujną czupryną, znałam i łysego
i mówię tobie, z wiekiem się nie skraca
nic więcej oprócz włosów – a dochody rosną...

DZIEWCZYNA II
Popatrz, jaki on stary...

DZIEWCZYNA III
Bo ma teraz kaca.
No i miał ciężką młodość...

DZIEWCZYNA II
Naprawdę masz chętkę
złović tę grubą rybę?

DZIEWCZYNA III

Tak, zarzucam wędkę...
Córeczka poszła za męż, będzie troszkę smutno
naszemu tatuńciowi. Odwiedzę go jutro,
albo lepiej za tydzień...

DZIEWCZYNA II

Życzę powodzenia!

ARTYSTA Z BULDOGIEM

(do Ojca)

Muszę pomówić z panem. Nie mają sumienia
władze i ludzie – sień ciągle zbryzgana,
żółta, cuchnąca jak gęba szatana,
jak wrzód, który materią wolność nam zabija!

OJCIEC

Pan znowu o wolności...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Tak, wolność zabija!
Kto jej nie umie dźwignąć – umiera. Ja dźwigam
tę świątynię wolności...

DZIENNIKARKA

Zbyteczna fatyga,
może się pan naderwać, można przepukliny
od tych wzniosłości dostać...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Pani szuka winy
u nas – artystów za to, co cuchnie, co gnije?
Pani w półprawdy wierzy.

DZIENNIKARKA

Pan głupotą żyje.

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Pani nie lubi myśleć. Pani liberalnie
nie umie spojrzeć.

DZIENNIKARKA

Naprawdę fatalnie
nauczono mnie w szkołach łaciny. Pan złaje
moje nieuctwo – ale mnie z lokajem
miesza się liberalizm... Ach, niedobre słowo.
Niby wolności pragnie, ale lokajową
liberią cuchnie... To rzecz oczywista...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Wiem, pani wszystko widzi tak, jak żurnalista
powinien widzieć. Niby to surowo
i sprawiedliwie patrzy – ale już gotową
receptę ma w kieszeni.

DZIENNIKARKA

Pan jako artysta
zawsze uczciwy bywał? Nigdy się jak glista
nie musiał zwijać, skręcać?

KTOŚ Z BIESIADNIKÓW

Do twista, do twista,
do twista proszę pary...

DZIEWCZYNA I

Twist rzecz oczywista
jest tańcem zwinnych, giętkich...

DZIENNIKARKA

Do twista, do twista...

Podaje ironicznie ramię Artystcie z Buldogiem. Muzyka grzmi mocniej. Małe zamieszanie, cudzoziemskie naszczekiwanie Buldoga i całe towarzystwo wypływa z pokoju. Zostają tylko Pierwszy i Drugi jak zwykle ubrani w swoje – przywodzące na myśl wrony – stroje.

Scena 7

PIERWSZY

Jaki jest pusty ten plac...

DRUGI

W środku miasta,
a jakbyś nagle wyrzwał na pustynię.
– W pół zasypany ciszą pomnik Nike ginie.
– Opera bardziej do grobu podobna
niż do kościoła śpiewającej muzy...

PIERWSZY

Kolumny ciężkie, ciemne – jakby jeszcze gruzy,
trupy na wpół zwęglone leżały za gmachem,
za jego ścianą tak kamienną szczerze
jak dekoracja...

DRUGI

Pod tym samym dachem,
gdzie rozstrzelano tylu – teraz się w Operze
Polacy zapłakują nad biedną dziewczyną,
którą zły panicz rzucił.

DRUGI

Razem z heroiną
łzy gorzkie leją. I płaczą tak szczerze,
jak gdyby w sztucznym, w koloraturowym
piskaniu heroiny słyszeli coś więcej,
coś straszniejszego niż żale dziewczęce...

MATKA

(wchodząc i stając przy oknie)
Jakiż po nocy cichy i jaki surowy
ten plac pod naszym oknem. Taki smutek bierze...
To cmentarz...
(widząc nagle Pierwszego i Drugiego)
A panowie?

PIERWSZY

O, właśnie w Operze
skończono śpiewać. Myśmy w sztuce grali...

MATKA

Pewno powstańców biednych. Strasznie was ubrali
w te szmaty zakrwawione...

DRUGI

(śmiejąc się)
Sadzą umazali...

MATKA

Jakbyście mieli włosy, oczy wypalone,
jakby was w świętej ziemi zagrzebali...

PIERWSZY

To tylko szminka...

MATKA

Nie boli, nie pali?

DRUGI

To tylko teatralne...

MATKA

Co panowie grali?
Ja lubię czasem słuchać, czasami w teatrze
popłaczę trochę, jak sobie popatrzę,
że to się dawniej ludzie na świecie kochali...

PIERWSZY

To także o miłości... Ja grałem chłopaka,
co nie miał lat dwudziestu...

MATKA

Żyje?

PIERWSZY

Nie, zabity
w tym pałacyku białym, co na lewo
od placu blado świeci...

DRUGI

Jak ogromne drzewo
mogła być jego poezja...

PIERWSZY

Nie pierwszy
poeta tu umiera młodo. Gdyby z wierszy,
z tych najbardziej mistrzowskich ktoś umiał
[zbudować
potęgę tego kraju...

DRUGI

Właśnie: co-by, gdy-by.
Oni wiedzieli wtedy, że nie czas rachować,
ile talentów pada w każdej tyralierze...

PIERWSZY

Naiwni byli i wierzyli szczerze,
że najważniejsi zawsze w tym kraju żołnierze,
że jeśli amunicji nie ma – trzeba bombardować,
strzelać do wroga brylantami...

DRUGI

Pewno
o talent łatwiej w naszych powstaniach – niż jedną
kulę do karabinu...

MATKA

Czy miał matkę?

PIERWSZY

Matka
nie wierzyła w śmierć syna. Aż do dni ostatka
czekała, że odnajdzie się, że wreszcie wróci
ze świata szerokiego...

MATKA
Czemu matkę smucił
i nie napisał listu?

PIERWSZY
On umarł.

DRUGI
On w ziemi.

MATKA
On nie umarł! Dopóki rękoma własnymi
matka go nie zakopie, on dla matki żywy...
Jak mój syn starszy... Także niecnotliwy
listu nie chce napisać... Może gdy go bili
kolbami w jasną głowę, to pamięć zagubił...

PIERWSZY
Może...

DRUGI
Może...

MATKA
Na pewno! On tak matkę lubił,
że kiedy sobie tylko o matce przypomni,
napisze zaraz...
                                Jak go prowadzili
przez wioskę, nawet nie płakałam...
                                Boże!
Chociaż go po niemiecku pytali, to wszystko
pojęłam z tej boleści...

PIERWSZY
On gdzieś tam za morzem
pośrodku nocy nagle się przebudzi...

DRUGI
Zakrzyczy w polskiej mowie...

MATKA

Kto wie, już dziś może
Listy na pocztę przysły. Wpytałam ludzi...
Listonosz tutaj zawsze przed południem
po mieszkaniach wędruje...
Wpada roztańczona para.

STARY POETA

Ach, jak pani cudnie
tańczyła twista.

DZIEWCZYNA II

Pan też się postarał,
pan mnie podrywa...

STARY POETA

Zawsze gwardia stara
gotowa w boje ruszyć...
(kłaniając się przed Matką)
Jakiż to dom szczerzy,
jaki gościnny, polski...

MATKA

(przedstawiając Pierwszego i Drugiego)
Panowie z Opery
po przedstawieniu przyszli.

STARY POETA

Z Opery. To świetnie!
Lubię operę. Bo właśnie opera
najszczerza przez to jest, że jest nieszczerza.

PIERWSZY

Taka jak życie...

PANNA MŁODA

Dlaczego jak życie?

STARY POETA

A bo w operze wszystko znakomicie
na pozór idzie...

PIERWSZY

Gdzieś pożar widzicie
(wskazuje ten mityczny pożar gromadzącym się gościom)

DRUGI

Więc lud się pożar ugasić wybiera...
(tu muszą zacząć się sceny zbiorowo-pantomimiczne)

PIERWSZY

Każdy zna obowiązek...

DRUGI

Mądre arie śpiewa...

PIERWSZY

Każdy na opieszalych serdecznie się gniewa...

DRUGI

Wszyscy wiedzą, że ogień trzeba groźny zdusić...

PIERWSZY

Wszyscy wrzeszczą, że zgoda zapanować musi...

DRUGI

Już zgodny chór zaśpiewał

WSZYSCY

Idźmy!
Prędzej!
Dalej...

PIERWSZY

Ale że to opera, więc w miejscu zostali.
Nózkami drobia, rączkami machają.

DRUGI

Idźmy! – wołają...

PIERWSZY

Prędzej! – poganiają...

DRUGI

I stoją w miejscu od marszu spoceni...
Stąd, chociaż ich śpiewanie niczego nie zmieni.

PIERWSZY

Choć stoją, tak jak stali – piękne jest śpiewanie.

DRUGI

Piękne wołanie w operowej sali.

WSZYSCY

Więc idźmy!

Idźmy!

Wciąż dalej i dalej...

Zaczyna się taniec. Polegający na tym, że się niby idzie, ale pozostaje w miejscu. Co chwila z tej gromady tańczących, gdzie brak tylko Ojca Pana Młodego i Matki Panny Młodej, wyskakuje kuplecista i drobiąc szybko, ale też w miejscu, skanduje swój tekst.

KUPLECIŚTA I

Co my tam? A my tutaj ciemni w podwarszawskim
lasku chowani. Co przez takie piaski
może się wybić? Muchomor, purchawka,
niby stolica nasza odęta?

– Jak czkawka

odbija nam się każde cocto. Co tam
po świecie destylują i my ucedzimy
z własnej kartofli. Purchawki pustota
i to wychłępce. Spasie się, opuchnie.

– Tak, obcy lubią Polskę. Jak w teatrze siedzą,
patrzają, co tam robimy, z życzliwością śledzą,
w którym to akcie sztuki nad purchawką buchnie
gorzki dym spalenizny...

PIERWSZY

Ach, gaśmy pożar, bo nam miasta spali.

WSZYSCY

Ach, gaśmy, idźmy, wciąż dalej i dalej...

KUPLECISTA II

Że nam historia wciąż okoniem stawa,
trzeba okonia przepić. Dobrze umiękczona,
podlana okowitą jakoś się tam dawa
przepchnąć przez gardziel...

A że u przetyka
byle ość łechtać będzie jak zwątpienie,
można rozewrzeć gębę. To i nawet w cenie
Jest u nas. Stanąc tępo, pochrząknąć, pozzędzić,
podumać sobie: Świat galopem pędzi,
a nam nie można – oto polityka...

DRUGI

Żeby nas inni w biegu nie przegnali.

WSZYSCY

Ach, śpieszmy, śpieszmy – wciąż dalej i dalej...

KUPLECISTA III

Myszy stworzyły nam historię – zatem
najlepiej czekać myszy. Może się obudzą...
I znowu pysk zakrwawia, pazurki utrudzą...
A u nas rączki czyste. Byśmy zdrowi byli,
byśmy tylko gryzonia nazbyt nie spłoszyli,
niech coś tam wychroboce...

PIERWSZY

Byśmy byli cali.

DRUGI

I byśmy czyści byli, rączek nie skalali.

WSZYSCY

Więc idźmy, idźmy. Wciąż dalej i dalej...

KUPLECISTA IV

Przecież się wszystko utrże, wszystko się uścieli...
Przemyje wreszcie, oczyści, scedzi i przemiele
na kopny piasek.
Podobno najzdrowsze
będzie to dla nas, gdy wokoło drzyma
szeroka, ciężka jak żarna równina.
Nasza ojczyzna – płaszczyna,
Mazowsze...

DRUGI

Któż nie kocha Mazowsza – kraju równinnego.
Takiego niemrawego, takiego zacnego...

PIERWSZY

Kto pokochał Mazowsze?

WSZYSCY

Wszyscy pokochali!

PIERWSZY

To surowe!

DRUGI

Jałowe!

WSZYSCY

Dalej!

Dalej!

Dalej!

Wszyscy szaleją w tańcu. Kurtyna opada.

S c e n a 8

Przed kurtyną Ojciec Panny Młodej i Pierwszy z Drugim.

PIERWSZY

Takie zmęczenie, takie zasmucenie
bardzo ciekawe jest u polityka...

OJCIEC PANNY MŁODEJ
Za stary jestem – nie umiem tak brykać...

DRUGI
(z fałszywą przymilnością)
Bo tańce to nieładne...

OJCIEC PANNY MŁODEJ
Nie, to serce zradne
ledwo, ledwo kołace...

DRUGI
Nazbyt ciężką pracę
wziął pan na siebie...

OJCIEC PANNY MŁODEJ
Czasami tak myślę,
że lepiej...

PIERWSZY
(ironicznie)
Co? że lepiej ryby łowić w Wiśle
niż to Mazowsze zmieniać...

OJCIEC PANNY MŁODEJ
Tak myślę...

PIERWSZY
(złośliwie)
Gdy właśnie
coś tam opornie idzie?

OJCIEC PANNY MŁODEJ
Niech to piorun trzaśnie!

PIERWSZY
(podpowiadając)
Dlaczego ja mam ciągle...

DRUGI

Z serduszkim zmęczonym...

OJCIEC PANNY MŁODEJ

Dlaczego właśnie?

PIERWSZY

Pan plecie androny!

Pan lubi to, co robi. Pan, co robi, wiedział
jeszcze wtedy, gdy w lasach pan po uszy siedział.

Co, ciężko będzie?

OJCIEC PANNY MŁODEJ

Ciężko.

PIERWSZY

Żadne „d o b r a n a s z a”

dzisiaj już nie pomoże. Trzeba główką ruszać...

DRUGI

Bida przed nami...

OJCIEC PANNY MŁODEJ

Bida...

PIERWSZY

A tyś się zląkł tego.

DRUGI

Tyś zląkł się nieznanego – synu plebejusza?

A K T III

Rzecz dzieje się na Placu Teatralnym. Wszyscy wychodzący z wesela trochę zmęczeni przyjęciem.

Scena I

STARY POETA

Ile to doświadczeń ma poezja nasza.
Ile to ciekawego mogłaby powiedzieć
o smaku spalenizny...

Uważni sąsiedzi
nachylają czasami płatek swego ucha,
języków naszych uczą się. Próbuje słuchać.
– Ale to wszystko dla nich breweryje.
Pluskanie plotek, myśli Bóg wie czyje,
mżawka niejasna pół rusko–francuska,
u filozofów zawsze w głębi kluska
dowcipu – kiedy z obcym gadają...

Sąsiady
mozolnie niby muszlę do łba przykładają
wszystko syczenie nasze. I nie dają rady
rozdzielić, co tam z szumu, co tam z głębokości
sz...
ż...
cz...
dż...

OBCY

To piękne... Ale...

STARY POETA

Sz... ż... cz... dż...

OBCY

To bardzo interesujące...Ale ja miałem robić fotografie...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Tak, bardzo, bardzo kolorowe... Te pawie pióra,
kierezyje... Makowski... Wyspiański...

OBCY

Nie, my pracujemy na lepszych licencjach... Tylko „eastmancolor”. Białe to białe, czerwone
to czerwone.

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Ale kierezyje. Koniecznie kierezyje.

OBCY

Jak najchętniej, jak najchętniej (*manipuluje przy aparacie*). Kierezyje.

BULDOG

This is a polish national dress.

STARY POETA

Szzzzzzz... Cz... żżżżżżżż dż...

DZIEWCZYNA I

No i co... Stary robi wiatr, a my zostałyśmy same...

DZIEWCZYNA II

Jeszcze nie same... Jest nawet ktoś stuprocentowo
walutowy...

DZIEWCZYNA I

Zamawiam...

DZIEWCZYNA II

I ja zamawiam.

DZIEWCZYNA I

Trzeba było się trzymać swego staruszka.

DZIEWCZYNA II

Kiedy on nie umiał tańczyć. A kariera polityczna
jeszcze mnie tak bardzo nie interesuje...

DZIEWCZYNA I

Nie przyszedłszy tu na tańce. Walutę ja zamawiam...

DZIEWCZYNA II

Ale on lubi kierezyje...

DZIEWCZYNA I

Jak się nie ma, co się lubi, to się lubi, co się ma...
(*do Obcego*) Pan się spóźnił. Czekałam...

OBCY

Bo ta Warszawa. Rozumie pani, te światła,
świeczki...

DZIEWCZYNA I

Rozumiem...(*do Dziewczyny II*) Biegiem do
domu... Szykuj kwaśne mleko.

DZIEWCZYNA II

Kiedy nie ma.

DZIEWCZYNA I

To ogórek i świece (*patrzac na nieco zmęczoną
postać Obcego*) Pan chodził w Polskę?

OBCY

O, w Polskę, w Polskę.. Jedna noc i wszystko
proste, wszystko wyjaśnione...

STARY POETA

Sz... ż... cz... dż...

OBCY

Czego on chce?

DZIEWCZYNA I
Tak dmucha, szumi...

OBCY
(zartobliwie do Starego Poety)
Oj, nie szumieć mi, nie szumieć...

STARY POETA
Sz... ż... cz... dż...

OBCY
On udaje wiatr... Ach, Polska kraj polowań
i poetów...

DZIEWCZYNA I
(szepem do Dziewczyny II)
Wyłóż skórę dzika i tomik Mickiewicza...

DZIEWCZYNA II
Mickiewicz już porwany... Za dużo czytałaś...

DZIEWCZYNA I
To Norwida... jeszcze szykowniej...

OBCY
Pan odchodzi?

STARY POETA
Sz... ż... cz... dż...

ARTYSTA Z BULDOGIEM
Nie, no tak nie można... Tak nie można... Najpierw staramy się, piszemy, zabiegamy, a kiedy
wreszcie ktoś stamtąd, z wielkiego magazynu...

OBCY
(za Starym Poetą)
Chwileczkę... chciałbym zapytać...

DZIEWCZYNA I

(namiętnie)

Co tam pytać... nie pytaj... pocałuj...

ARTYSTA Z BULDOGIEM

On chciał zapytać... zapytać...

Stary Poeta odchodzi tanecznym krokiem

ARTYSTA Z BULDOGIEM

Nie, to jest niepojęte... *(do Obcego)* Ja już... Ja go dogonię... Niech pan zaczeka... Jeszcze tylko chwilę... jeszcze parę maleńkich trudności... My na wszystko odpowiemy... On chciał zapytać... *(z tym okrzykiem wybiega za Starym Poetą).*

DZIEWCZYNA I

(nieco niecierpliwie)

No to idziem, czy nie idziem?

OBCY

(z nadzieją)

W Polskę?

DZIEWCZYNA I

Jak bardzo chcesz, może się to i tak nazywać...

(wyciąga Obcego ze sobą)

Scena 2

PIERWSZY

Ani jest teraz ciemno, ani laurowo.

DRUGI

Ot, świtek taki – jeszcze dzień na niby

PIERWSZY

Ale już można czochrać się i c z y b y
nie zacząć czego rozważać?

DRUGI

I g d y b y
zaczęte było to j a k b y?

PIERWSZY

Na nowo
dzień się nam przyrumieni?

DRUGI

Czy też po staremu
będziemy mięsic jak ogromną kluchę
wszystko co nasze?

PIERWSZY

Może w puszystą poduchę
lepiej łeb wetknąć, nie słyszeć myślenia
i odmyślenia...

DRUGI

Stękania, czochrania...

PIERWSZY

Fumów, szumów i piania...

DRUGI

Z czego się wyłania
Wenus decyzji naszej.

PIERWSZY

Bogini barania.

S c e n a 3

PRZECHODZENIE I

Śniło mi się, że ziemia pękała... skorupy
gubiła ociekając cynobrową mazią...

PRZECHODZENIE II

Aż apetyczna była... Potem sobie śniłem,
że jem śniadanie...

PRZECHODZENÍ III

Z galicyjskim wdziękiem
smaruję bułki i rozbijam jajko...
Aż wychyłała lawa żółtka...

PRZECHODZENÍ I

Śniłem...
jak to jest rankiem z nami... Czytałem w gazetach...

PRZECHODZENÍ III

Śniłem, czytałem, jakieś tam trzęsienie.

PRZECHODZENÍ II

Jak to jest rankiem z nami... śledziłem w gazetach
pierwsze depesze... Kończyłem śniadanie...

PRZECHODZENÍ I

Skorupki odłożyłem dla kurek mleczarza.

PRZECHODZENÍ II

Ach, mleczarz podziękuje za skorupki... Śniłem,
jak to jest rankiem z nami... było coś w gazecie...

PRZECHODZENÍ III

Resztę tragedii... Taki tłok w tramwaju...

RZECHODZENÍ I

Resztę tragedii... Taki tłok w tramwaju...

PRZECHODZENÍ II

Resztę tragedii... Musiałem wysiadać...

PRZECHODZENÍ I

Resztę tragedii czytałem w tramwaju...

PRZECHODZENÍ III

Niektórzy nawet pogadali o tym...

PRZECHODZENIE II
Jeśli jechali dłużej.

Scena 4

Wchodzą trzech Panowie. W ubraniach bardzo sędziowskich.

PAN I
Ach, ci Polacy. Tacy niedokładni,
W swych strasznych opowieściach...

PAN II
Naprawdę nie można
krzyczeć tylko – „morderca” – trzeba udowodnić,
czy był generał tu, na miejscu zbrodni.

PAN III
Bo może tylko żołnierz wpółdziczały
palił, zabijał...

PIERWSZY
Ach, to takie ważne,
czy sam Reinefarth strzelał, czy jego żołnierze
palili ludzi?

PAN I
Konkluzja ostrożna
musi poprzedzać wyrok doskonały.
Cóż, gdy Polacy – powiedzmy to szczerze –
są tacy zadufani...

PAN III
Tacy przekonani
o winie generała...

PAN I
(smutno)
I jeśli nie wierzę,
jeśli mam – a mam, wiele dziwnych wątpliwości do tych splątanych zeznań... już myślą, że
kości komuś tu kiedyś gniotłem i łamałem...

PAN II

Albo, że był Reinefarth naszym gościem
i stąd szukamy dziury w całym...

PAN III

Smutne
musiały być tu lata...

PAN I

Stąd sprawiedliwości
Polacy nie pojmują...

PAN II

Wielkiej cierpliwości
każdego sądu...

PAN I

Wielkiej dokładności,
wielkoduszności prawa, które starożytnym...

PANOWIE

Mądrym i zacnym rzymskim obyczajem
każe sądowi wszelkie wątpliwości

PAN I

W zeznaniach świadków

PAN II

Bezwzględnie obracać

PAN III

Na korzyść oskarżonych...

PIERWSZY

Tak, niełatwa praca
bawić się tutaj w sądy...

DRUGI

Cóż tam zeznawali
ci, co przeżyli cudem, co się wygrzebali
spod trupów rozstrzelanych?

PAN I

Wielce się plątali...

PAN III

W krzyżowym ogniu pytań nie umieli wskazać,
czy tu generał stał, czy jego szlify
błysnęły – czy też oficerek lichy
podniósł do góry rękę

PIERWSZY

I dwie setki kobiet,
starców i dzieci – ot, tak posłał sobie
bez wiedzy sztabów – żeby smakowali,
jaka jest ziemia gorzka?

PAN II

Chociaż przysięgali,
że to generał był – nie dowodzili
dowodów zgodnych z wielkim rzymskim prawem...

DRUGI

Wedle którego spalono Warszawę...

PAN III

Coś tam gadali. Coś tam bełkotali
o swoich umarłych... Wzruszyłem się nawet,
kiedy ta stara o jednym synu
zaczęła krzyżeć.

PAN I

(leciutko przedrzeźniając)
Zabił go, generał,
generał dziecko zabił!

PAN III

Ale jak wśród dymów
mogła rozpoznać szlify? No, popatrzcie teraz,
generał tam stał pono...

PAN II

Musimy się starać
zrozumieć rozpacz matki.

PAN III

Jak mogła ta stara
rozpoznać twarze tych, co tam gdzieś stali
pod kolumnadą?

PAN I

Diabli nas przysłali
w te strony zimne...

PIERWSZY

Panowie nie znali
klimatu tego?

DRUGI

Nigdy nie bywali,
dla interesów chociażby, w Warszawie?

PAN I

Mój dowcipnisiu, wiem, co piszczy w trawie,
Niejedni za tym pytali, wachali.

PAN II

Ale my mamy wszystkie zaświadczenia

PAN III

I nie obciąża naszego sumienia
ani ździebełko.

PAN I

Ani ździebełko. Ni kropelka nawet...

PAN III

My rozumiemy tragiczną Warszawę.

PAN II
My żałujemy nawet...

PAN I
Lecz prawo jest prawem...

Scena 5

PRZECHODZENIE I
Śniło mi się, że byłem badany na Szucha.

PRZECHODZENIE II
A to z kataru tylko, to gorączka... Przejdzie...

PRZECHODZENIE III
Śniło mi się, że stałem w ogniu... Potem brali
wszystkich kolegów moich...

KOBIETA
To tylko z kataru,
listopad miesiąc grypy.

PRZECHODZENIE IV
Śniłem...

PRZECHODZENIE V
Śniłem...

KOBIETA
Śniłam...

DZIEWCZYNA
Może pójdziemy gdzieś?

CHŁOPAK
Może do kina?

DZIEWCZYNA
Nie chcę o wojnie...

CHŁOPAK
To amerykański.
Wojna wesoło leci.

PRZECHODZENIE
Jeszcze wczoraj śniłem...

KOBIETA
To katar, musisz nosić ciepły szalik.

DZIEWCZYNA
Chcę kupić beret. Czy będzie mi ładnie?

PRZECHODZENIE V
Może pożyczysz sto złotych...

PRZECHODZENIE II
Znow śniłem,
że wtedy szliśmy po czarnych kanałach...

KOBIETA
To lekka grypa...

PRZECHODZENIE IV
Nie mogłem oddychać,
tyle tam było ognia...

KOBIETA
Musisz coś na katar
kupić w aptece...

DZIEWCZYNA
Czy mnie jeszcze lubisz?

CHŁOPAK
Tak, co dziś w telewizji?

DZIEWCZYNA
Ciagle jeszcze idą
zaduszki narodowe...

PRZECHODZENIE I
(tryumfalnie)
...Śniłem, że mam katar...

KOBIETA
No widzisz, widzisz, trzeba tylko szyję
owijać ciepło... Mówią, że listopad
to niebezpieczny miesiąc dla wszystkich Polaków...

S c e n a 6

Wbiega zdyszany Obcy. Rzeźki, wypoczęty, znowu gotów do fotografowania.

OBCY
Było coś ciekawego?

PIERWSZY
Zależy dla kogo.
Ludzie wracali z pracy, ktoś coś komuś gadał,
Nie wiem, czy to by obce żurnale bawiło?

OBCY
Co by bawiło?

DRUGI
Tak myślimy właśnie,
co by tu jeszcze zdziałać dla tych magazynów,
dla tych żurnali sławnych, dla tej tuby świata...

OBCY
Panowie bawią się...

PIERWSZY

Nie. Wciąż myślimy,
czym by tu obcych bawić...

OBCY

Panowie żartują,
ale jak w magazynie moim napiszemy,
że jest gdzieś miasto – Warszawa, w tym mieście
było kiedyś powstanie krwawe...

PIERWSZY

O, niejedno!

OBCY

To bez znaczenia. Nie możemy dręczyć
łaskawych czytelników naszych sumowaniem
tych powstań, tych upadków... Wystarczy, że jedno,
a dobrze opisane zrobimy powstanie...

DRUGI

I czytelnicy będą wiedzieć, że Warszawa

OBCY

To takie miasto...

PIERWSZY

I że w tej Warszawie

OBCY

Jest taki pomnik...

DRUGI

To starczy?

OBCY

Ach, jeszcze
opiszę, jak w tym miejscu umierał poeta
ściskając w dłoni krwawe rękopisy
ostatnich swoich pieśni...

PIERWSZY

On wcale nie nosił
przy sobie rękopisów.

OBCY

Nie wiem, jak poeci
w Warszawie umierali. Nasz czytelnik lubi,
nasz czytelnik wymaga, żeby umierali
tak jak powinien umierać poeta...

PIERWSZY

To nawet słuszne, bo u nas poeci
jakoś ginęli dziwacznie nadzwyczaj...

OBCY

Mam także zdjęcia dziewczyn, ładnie rozebranych...
Niechaj czytelnik pozna, że dzisiaj w Warszawie
cywilizacja taka sama prawie
jak u nas.

DRUGI

Pan łaskawy.

OBCY

Troszkę egzotyki
też pokażemy. Pod wieczór żurawie
przyniosą mi z ptaszarni. Cieniutkim drucikiem
przywiążą do kolumny...

I przed czytelnikiem
pochwalę się zdjęciami, jakich nie widziała
londyńska prasa.

PIERWSZY

To myśl doskonała:
za pazur związać żurawia drucikiem
i wsadzić na kolumnę...

DRUGI

Ale ptactwo dzikie
może przerazić się, nie pojąć tego,
że je kariera czeka...

OBCY

No to się któregoś
żurawia kijakiem dobrze trzaśnie w kuper;
i zaraz ptaszki malowniczą grupę
sformują na kolumnie.

DRUGI

To wspaniale.

OBCY

Jasne.

Jeszcze niejedno takie zdjęcie trzasnę!
Ale potrzeba mi, moi panowie,
tego niecodziennego, tego niezwykłego
trochę krwawego, trochę powszedniego
jak duch waszego miasta...

(patetycznie)

O, bo miasta duchy,
bo miasta wielkie duchy tak mi dobrze znane...

(recytując zapada się nagle w otwartą studzienkę kanalizacyjną)

PIERWSZY

Cóż miasta dusza?

OBCY

(wylażąc w nieco sfatygowanym ubranku)

Wszędzie rozkopana,
wszędzie pocięta, wszędzie poszarpana
każda ulica...

KANALARZ

(wylażąc do połowy z otworu)

Szanownego pana
strasznie to widać dziwi, że nasze kanały,
co ogień, wodę i bomby strzymały,
czasem się popsuć raczą.

PIERWSZY

(do Obcego, wskazując na kanał)

Oto wielki temat...

OBCY

(oglądając ubranko)

Może mam wielki temat, ale spodni nie mam.

KANALARZ

Bo oczów nie masz... Tutaj trzeba patrzeć,
tu trzeba gały szeroko otwierać:

Czy ci się czasem ziemia nie rozdziera
pod samym tyłkiem, czy na łeb nie spada
coś tam z jasnego nieba...

Ja, co w tych kanałach,
czterdzieści cztery latka haruję bez mała,
szukam, bobruję...

PIERWSZY

Czy tam jeszcze zdrada
po dziurach żółto cuchnie, czy śluz się rozkłada?

OBCY

Co znajdujecie tam?

KANALARZ

Wszystko, co było
potrzebne w tych kanałach. Co z głupotą zgniło.
co ogniem się paliło...

Pociski z gewehra,
kroplę ołowiu z knuta, okrawki bandaża...
Czasem kościotrup jeszcze, czasem obłamek
[z ordera...

Czasem znak jak ostatnia płonąca litera
w kamieniu wydrapana...

Jakby tam umierał
człowiek z samego ognia...

Czasem znowu mysia
strachliwa skrobanina pazurkiem szpotawym...

DRUGI

Więc wszystko wiecie?

KANALARZ

Szukamy. Do dzisiaj
nie wiemy jeszcze, dokąd idą te zawile sprawy:
Gdzie pulsowanie ognia, a gdzie śluz Warszawy...

OBCY

Ale to trzeba wiedzieć. Trzeba opracować
historię tych kanałów. Trzeba obrachować...
Świat tak już dawno czyni, żeby nie pobłądzić
w dorzeczu swej historii...

KANALARZ

(podnosząc rękę z przylepionym do niej błotem)

Niech pan zważy, sądzi,
ile tu krwi, a ile śliny i stęchlizny,
ile tu bełkotania, gęgania, że blizny,
że trzeba dla ojczyzny...

A ile milczenia,
z którym Warszawa szła do boju swego?
Ile tu złota było sprzedajnego.
Ile biegania, wielkich dyplomacji,
ile szczucia i psucia?

A co było z racji,
że trzeba dźwigać się i bronić swego.
Ile głupoty ciemnej, a ile czystego
ognia, co dzisiaj jeszcze ziemię naszą grzeje,
bije jak żywe źródło?

OBCY

Ach, te polskie dzieje,
gdzie wszystko poskręcane w agonii. Gdzie zawsze
obok najpodlejszego tętni najczyściejsze,
obok najtchórzliwszego pulsuje najkrwawsze...
Te przypowieści wasze...

PIERWSZY

Tak, u nas gdy ciemno,
że ciemniej być nie może – krzyczą: Właśnie
[dnieje!]

DRUGI

I czasem dnieje...

OBCY

Ach te polskie dzieje!...

KANALARZ

To niby trudno pojąć, że się Polak śmieje,
kiedy powinien płakać...

Trzeba pod tym niebem
pomieszkać trochę, przełamać się chlebem...

PIERWSZY

I wszystko będzie jasne. Przyjdzie czasem taka
godzina na nas...

DRUGI

Stoimy, nie wiemy,
czy mamy śmiać się, czy też mamy płakać?

KANALARZ

No to śmiejmy się!

PIERWSZY

To się śmiejmy!
Kawały wymyślamy, z których Polska słynie...

DRUGI

Bo te kawały są w czarnej godzinie –
tej najczarniejszej z czarnych – niby kura pianie
nawołując świtu...

OBCY

Nam, w Anglii, świtanie
oznajmia zwykły budzik mechaniczny
Może nie tak dowcipny, lecz za to logiczny.
Pokazujący jasno, kiedy już zaranie,
kiedy południe, kiedy noc zapada.
(odchodząc)
Żurawie na mnie czekają...

KANCLERZ

Ot, zadał,
ot, zadał Anglik sztycha...

PIERWSZY

Takie nauczanie
trudno nam przełknąć.

KANALARZ

Oj, zadał nam sztycha!

DRUGI

Czasami, jak się Polska w to dowcipkowanie
zacznie zabawiać...

KANALARZ

I śmichać, i chichać
z samego śmiechu też może, mój panie

PIERWSZY

Nasz naród

DRUGI

Jak z zarazy

PIERWSZY

Do szczętu wyzdychać.

S c e n a 7

MATKA

Powinien przyjść... Nie przyjdzie. Tyle w Polsce
[listów

i tyle matek czeka na pismo od syna...

Na znak, westchnienie choćby...

Najdłuższa godzina,
gdzie się sekunda każda we wieczność rozwleka,
Jest ta godzina szara, gdy roznoszą pisma
do czekających matek...

Tam, naprzeciw, przyszła
dobra wiadomość... Dla jakiegoż listu
matka by zapaliła wszystkie światła w domu,
jakby oślepla nagle? Tak, to list od syna.
O, matka stoi w oknie, pismo w ręku trzyma...
Czyta... Upadło pismo... Nie, na pewno żywy,
na pewno w obcych krajach syn...

To nieprawdziwy,
to sfalszowany przez niedobre duchy!...
Opada... leci z okna list... Ten papier kruchy

może zabijać i może ożywić.
(krzyczy w stronę okna)
To list niedobry, to list nieprawdziwy...
Choćby mi tysiąc razy wypisano,
że mój najstarszy zginął, choćby mi przysłano
garsteczkę ziemi, pod którą ma leżeć,
ja nie uwierzę...

Czasami żołnierze
– tak śpiewają przecież – z mogiłek powstają,
do swoich miłych zdrowi powracają.
Czasami bywa tak...

Musimy wierzyć,
musimy czekać... Mój syn był żołnierzem,
choć bez munduru walczył...

PIERWSZY
Idzie, wypatruje
za listonoszem...

DRUGI
Już go zobaczyła...

KANALARZ
Już biegnie...

PIERWSZY
Przystanąła...

DRUGI
Jak gdyby wypła
trucizny – klęka...

PIERWSZY
Listonosz z daleka
kopertą do niej wieje... Teraz otwierają.

KANALARZ
Papier wyjmują biały... To chyba od syna!

PIERWSZY
Chyba on żyje!

DRUGI
(smutno)
Chyba...

EPILOG

Obcy z walizkami pełnymi zagranicznych nalepek. Gotów do wyjazdu.

OBCY

No, zobaczyłem wszystko, co można zrozumieć
w tym mieście... Ja napiszę... Dokładniej niż moda
na reportaże przykazuje... Zatem
na koniec miasto opowiem... Jak dzisiaj:
Deszczowe trochę... Szare... Przemęczone...
Ale wesołe... żywe... Co od was napisać?
Co ważnego powiedzieć?

PIERWSZY

Ważnego?

OBCY

No właśnie...
Co ważnego powiedzieć? Ach, już nie mama czasu.
Świat czeka!

DRUGI

Czeka.

OBCY

No, do zobaczenia,
(znika za kurtyną)

PIERWSZY

Gościu, co powiem, krótkie będzie. Miasto,
w którym zjadasz obiad, jest grobowcem...

DRUGI

Żeby
odegrać tutaj życie, zbudowano świeżo
domy z gotyckiej cegły...

PIERWSZY
Pleśń wymalowano...

DRUGI
Każdy trenuje sztukę zwykłego paplania.

PIERWSZY
Wiarę w oszczędność...

DRUGI
Przez ulicę płyną
kobiety, które grając swe powiewne role
nie chcą wiedzieć, co gnije pod asfaltem...

PIERWSZY
Sztuka
czasami się udaje... Smakował ci obiad?

DRUGI
Nakupiłeś pamiątek?

PIERWSZY
To jest wszystko. Idź już...

Kurtyna